

**MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALARNING MOLIYA BOZORI
RIVOJLANISHIDA TUTGAN O‘RNI VA AHAMIYATI**

O‘zbekiston Respublikasi Bank-Moliya akademiyasi magistranti

Shaminov Abbosjon Faxriddin o‘g‘li

Ushbu sharh maqolasida FinTech sanoati deb nomlanuvchi FinTech sanoati haqida qisqacha ma'lumot berilgan. Ushbu maqola asl tadqiqot sifatida emas, balki ushbu mavzu bo'yicha mavjud adabiyotlarning qisqacha mazmuni sifatida qaralishi kerak. Fintechni oddiygina moliyaviy tizimlar samaradorligini oshirish uchun texnologiyadan foydalanadigan kompaniyalardan tashkil topgan iqtisodiy sanoat deb ta'riflash mumkin. Biroq, aniqroq va aniqroq ta'rif fintechni "moliyaviy bozorlar va muassasalarga tegishli ta'sir ko'rsatadigan yangi biznes modellari, ilovalari, jarayonlari yoki mahsulotlariga olib kelishi mumkin bo'lgan moliyaviy xizmatlar sohasidagi texnologik jihatdan aniqlangan innovatsiyalar" deb ta'riflaydigan moliyaviy barqarorlik Kengashini taklif qiladi va moliyaviy xizmatlarni taqdim etish. Bu moliyaviy xizmatlar sanoatining nisbatan yosh, ammo tez rivojlanayotgan sohasi bo'lib, iste'molchilarga taklif qilishi mumkin:

- arzonlashtirilgan narxlarda turli xil moliyaviy xizmatlar;
- ilgari kirish imkoniga ega bo'lmagan aholiga xizmatlarni taklif qilish kredit, bank va tegishli xizmatlar;
- moliyaviy xizmatlarning yangi turlarini yaratish;
- moliya bozorlarida bozor samaradorligini oshirish.

Nisbatan rivojlanishiga qaramay, fintech sektori sezilarli o'sishga erishdi va so'nggi yillarda birjada ro'yxatga olingan fintech kompaniyalari boshqa sohalarni ortda qoldirdi. Masalan, 2017-yil iyun oyida 10 ta eng yirik FinTech kompaniyalarining bozor kapitallashuvi (chiqarilgan barcha aktsiyalarning bozor qiymati) birinchi marta 100 milliard dollardan oshdi. Bugungi kunda bunday firmalardan faqat bittasi PayPal 300 milliard dollardan ortiq bozor kapitallashuviga ega, ikkinchisi Square esa 100 milliard dollarga yaqin bozor kapitallashuviga ega. Bundan tashqari, 2020-yil oxiriga kelib 32 ta "Unicorn" fintech mavjud bo'lib, ular 1 milliard dollardan ortiq baholangan xususiy firmalardir. Binobarin, ushbu 42 firmaning umumiy bozor bahosi yuzlab milliard dollarni tashkil etadi. Qimmatli qog'ozlar bozorining daromadlilikiga kelsak, 2017-2020 yillarda 10 ta eng yirik ommaviy FinTech kompaniyalari (PayPal, Square) moliyaviy xizmatlar (JPMorgan, Visa), yirik texnologik

kompaniyalar (Apple, Amazon, Alphabet) va yirik o'yinchilarni ortda qoldirdi. kengaytirilgan s&P500 indeksi.

Ta'kidlanishicha, Bitcoin va Ethereum kabi kripto-valyutalarning tegishli mavzusi, shuningdek ularning asosiy blockchain texnologiyasi ushbu maqola doirasidan tashqarida. Kriptovalyutalar va blokcheyn texnologiyasi o'z-o'zidan Qiziqadigan muhim va dolzarb masalalar bo'lib, ularni alohida maqolada yoki ilmiy ishda batafsil muhokama qilish kerak.

Xorijiy iqtisodchilarni ta'kidlash kerak moliyaviy texnologiyalar va ularning moliyaviy bozorlarga ta'siri: T. shenga, T. pushman, S. Xofmann, V. Xmarskiy. [14].

FinTech jamiyatning texnologik sakrashlari bilan chambarchas bog'liq va ilmiy - texnik taraqqiyot davom etar ekan, ijtimoiy-iqtisodiy tizimda shakllangan yangi dunyo tartibining mahsulidir, ammo T. Sheng (Sheng T.) fikriga ko'ra, FinTech texnologik taraqqiyotning aniq mahsuli emas: birinchi navbatda jamiyat yangi texnologiyalar yordamida asosiy ehtiyojlarni yopadi, keyin esa moliya bozorida aktyorlarning muqobil tuzilishi rivojlanmoqda [14] (Sheng, 2021).

Ushbu dalil moliya bozori ishtirokchilarining tahlilida o'z tasdig'ini topadi: haqiqatan ham XXI asrga qadar. mustaqil aktyorlar sifatida deyarli bir xil bank funktsiyalarini bajaradigan startap guruhlar yoki bank bo'lmagan tuzilmalar yo'q edi va moliyaviy texnologiyalarning o'zi ishtirokchi banklar va institutsional investorlarning tor hovuzida (masalan, investitsiya fondlari) ishlatilgan va rivojlangan.

Shunday qilib, T. Shengning mulohazalaridan muhim xulosa kelib chiqadi: fintechni, bir tomondan, moliya bozori ishtirokchilari tomonidan moliyaviy aktivlar bilan operatsiyalar samaradorligini oshirish uchun foydalaniladigan texnologiyalar to'plami sifatida aniqlash mumkin, boshqa tomondan, bu eng yangi institutsional aktyor. texnologik jihatdan rivojlangan moliyaviy biznes – an'anaviy moliya bozori ishtirokchilariga to'g'ridan – to'g'ri raqobatchilar. Shunga o'xshash fikrni T. pushman, S. Xofmann, V. Xmarskiy (Puschmann, T., Hoffmann, C. H., Khmarskiy, V) ham bildiradilar, ular fintechning bozorning mustaqil aktori sifatida paydo bo'lishi an'anaviy ishtirokchilar, birinchi navbatda banklar, eng yangi texnologiyalarni joriy etish va qo'llash va yangi davr tendentsiyalariga rioya qilish imkoniyati yo'qligi bilan bog'liqligini ta'kidlaydilar.. xususan: raqamli iqtisodiyot va natijada moliyaviy aktivlarni boshqarish samaradorligining pasayishi, operatsiyalarni amalga oshirish uchun tranzaktsion xarajatlarning bir vaqtning o'zida o'sishi.

FinTech sanoati moliyaviy xizmatlar sanoatining deyarli barcha segmentlarida ishlaydigan minglab startaplar, texnologiya kompaniyalari, infratuzilma o'yinchilari va an'anaviy moliyaviy tashkilotlardan iborat. Har bir segmentda mashhur kompaniyalar bo'lgan ba'zi yirik segmentlar quyida keltirilgan. Bu erda sanab o'tilgan kompaniyalar etuklikning turli bosqichlarida, shuningdek bozorni baholashda - kichik va yangi startaplardan tortib, yuzlab milliard dollarlik bozor kapitallashuvi bilan taniqli sanoat gigantlariga qadar.

- Kreditlash sohasida

oLending Club

oSoFi

oCabbage

Prosper haqida

oOnDeck

- Jamg'arma, investitsiya va moliyaviy rejalashtirish sohasida

oWealthfront

oBetterment

oFuture Advisor

oPersonal Capital

- Raqamli to'lovlar sohasida

oPayPal

oGoogle

oApple Pay

Moliyaviy imkoniyat, sifat va assortimentni oshirish uchun.

Moliya sohasidagi xatarlar va xarajatlarni kamaytirish

Moliya bozorida raqobatni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash.

Bank jarayonlarining xavfsizligi va barqarorligini ta'minlash

Rasm:1. Moliyaviy texnologiyalarning asosiy maqsadi

2021-yilgi 250 ta Fintech-ning 36 foizi AQShdan tashqarida joylashgan. AQShdan keyin Buyuk Britaniyada eng ko'p FinTech 250 (25), undan keyin Hindiston (12) joylashgan. Bu yilgi g'oliblar Frantsiya, Braziliya, Germaniya, Indoneziya va Nigeriyani o'z ichiga olgan 26 mamlakatda.

Ribbit Capital 2021-yilda 250 ta Fintech kompaniyasining eng faol yirik investori bo'lib, 2016-yildan beri 62 ta bitimga sarmoya kiritgan. 2019 yildan beri Ribbit ushbu kompaniyalar guruhi, jumladan Nubank, Uala, Brex, Vouch, Razorpay va BharatPe bilan 41 ta bitimda ishtirok etdi. Tiger Global Management va Accel mos ravishda 57 va 55 bitimlar bilan ortda qoldi.

Klarna 2021-yilning birinchi choragida noma'lum investorlardan 1 milliard dollar sarmoya jalb qildi va 2021-yilning asosiy bitimi hisoblanadi.

Klarna FinTech 250 ro'yxatidagi eng yaxshi moliyalashtirilgan kompaniya bo'lib, 2010 yildan beri 26 raund davomida taxminan 3,5 milliard dollar yig'di.

So'nggi 3 yil ichida O'zbekistonda moliya bozorini rivojlantirishda moliyaviy texnologiyalarning tendentsiyalari quyidagilar ishlab chiqilganligi va amalga oshirilayotganligini ko'rsatmoqda: 5

- 2 Humo va Uzcard to'lov xizmatlari;
- 10 dan ortiq to'lov kompaniyalari (2 tasi telekommunikatsiya kompaniyasiga tegishli);
- 28 dan ortiq mobil bank ilovalari;
- 1 raqamli bank.

Uzcard va Humo karta provayderlari sifatida asosiy o'yinchilar hisoblanadi. Bankdan tashqari to'lovlar orasida CLICK, Payme va PAYNET provayderlar.

FinTech firmasini FinTech firmasiga nima aylantiradi? FinTech moliyaviy xizmat ko'rsatuvchi provayderi bo'lgan texnologiyadan foydalanish firmaga aylanadimi? Ushbu bo'limda FinTech kompaniyalarini ushbu sohadagi an'anaviy kompaniyalardan ajratib turadigan asosiy xususiyatlar keltirilgan.

Birinchidan, fintech kompaniyalari an'anaviy banklar tomonidan ishlatiladigan "yumshoq ma'lumotlar" emas, balki katta ma'lumotlardan foydalanadilar. Yumshoq ma'lumotlar deganda, yig'ish, saqlash va tarqatish oson va arzon bo'lmagan miqdoriy bo'lmagan ma'lumotlar tushuniladi. Bunday ma'lumotlardan foydalanish mijozlar bilan uzoq muddatli shaxsiy munosabatlarni o'rnatishni talab qiladi, bu juda qimmat. Fintech firmalari katta miqdordagi moliyaviy (va moliyaviy bo'lmagan) ma'lumotlarga ega bo'lish orqali ushbu qimmat munosabatlarga sarmoya kiritishdan qochishlari mumkin.

Ikkinchidan, an'anaviy moliyaviy xizmat ko'rsatuvchi provayderlarni almashtirish yoki vositachilik qilish orqali fintech firmalari qarz oluvchilar va

omonatchilarni to'g'ridan-to'g'ri birlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu iste'molchilarga kengroq kirish va bozor samaradorligini oshirishda ustunlik beradi. Biroq, oxirgi bo'limda tushuntirilganidek, bu imtiyozlar jamoat javobgarligini kamaytirish xavfi bilan birga bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - T.: O'zbekiston, 2012.

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28 — yanvardagi PF-60-sonli "yangi O'zbekistonning 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Ostrategiyalari"gi farmoni.

3.Bartlett R, Morse A, Stanton R va Wallace N (2019). Moliyaviy texnologiyalar davrida iste'mol kreditlarini kamsitish (New25943). Milliy iqtisodiy tadqiqotlar byurosi.

4.CBIinsights. ((2021). TheFintech 250: 2021 yilning eng yaxshi fintech kompaniyalari.Availablehttp://

<https://www.cbinsights.com/research/report/fintech-250-startups-most-promising/>.

